

ANDRE JUTRONIĆ:

NASELJA I KRETANJE STANOVNIŠTVA U POLJICIMA

Poljica dijelimo u tri dijela: Zamosorska Poljica, Srednja (Zapadna i Istočna) Poljica i Primorska Poljica. Kaštelan¹ ih dijeli na Donja ili Primorska Srednja i Gornja. Ivanišević² ih dijeli na Donja, Srednja i Gornja Poljica. Površina iznosi 248,4 km². Prema Paviću³ površina je 225,51 km², a prema statistici od g. 1910. bilo bi 23.338 ha. Na osnovu statutarne člana od g. 1482. Poljica su se prostirala na zapadu počevši od rijeke Žrnovnice »uz brdo Stojni Kamen, pod Kaminom uprav k moru, a gori uz riku Žrnovnicu, uprav Pećica, granica na Ošlji rt, granica voda Sedrenik, peć u Krivica, granica Kučića, granica u Konjevodu, granica Trnova Kamenica, granica Obišeni Dub, kod njega je granica Vladavića dubrava, brdo Samolek, Mali Kovačnik, Cetina nad Gardun, pak niz Cetinu uprav ispod sela Čaporic, ispod sela Uglani, niz Cetinu ali posrid rike u Blato, u Radobilje, niz riku pod Kreševo, pod selo Kature, sve niz riku u Peručicu, pod grad Zadvarje, niz riku pod Slime, u Kučiće, niz riku pod Kunak tisni kamen, niz riku pod Miric, Viseć medviju niz riku pod Omiš, pake u more a niz more do Stobreća ali do u riku Žrnovnicu.«⁴ Prema tomu Poljica su obuhvatala planinu Mosor do rijeke Cetine, ali pri tome treba podvući, da su se poljičke granice mijenjale u toku historijskog razvoja.

Ovaj naš kraški primorski predjel sa većim brojem manjih polja (zato i nazvan: Poljica) u srednjoj Dalmaciji južno od grada Splita, posjedovao je sve do g. 1807. širu autonomiju. Poljica su tim u vezi imala svoj statut sastavljen na našem jeziku, a napisan ćirilicom (bosančicom) oko g. 1400. po još starijim propisima, koji se kasnije upotpunjavao.

Prema »Političko-teritorijalnoj podjeli i imeniku naselja« g. 1956. poljička naselja⁵ su se nalazila u omiškoj i žrnovničkoj općini. U omiškoj općini: Čičla

¹ Kaštelan Stipe: Povjesni ulomci iz bivše slobodne općine-republike Poljica, 1940, str. 8.

² Ivanišević Frane: Poljica, Zagreb, 1903—1906, str. 4. Preštampano iz »Zbornika za narodni život i običaje Južnih Slavena«, JAZU (knj. VIII, sv. 2; knj. IX, sv. 1. i 2; knj. X, sv. 1 i 2).

³ Pavich Alfons pl. Fauenthal: Prinosi povijesti Poljica, Sarajevo, 1903, str. 29(87); separat iz »Glasnika Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini« XV (sv. 1, str. 59—100; sv. 2, str. 241—273; sv. 3—4, str. 405—582).

⁴ Mesić, M.: Poljički statut, »Arhiv za povijesnicu jugoslavensku«, knj. V, str. 309; — Pavich, Prinosi, ib., str. 28(86); — Kaštelan S., Povjesni ulomci, ib., str. 176.

⁵ Prema podacima dobivenim od Poljičanina Špire Sinovčića (na čemu mu ovim zahvaljujem) poljička naselja i njihovi komšiluci su ovi: 1. Zamosorska

ili Čišla (sa komšilucima Juranovići, Perišići, Slidine i Saškori), *Donji Dolac* (s komšilucima Delišević, Putišić, Rošća i Smajići), *Dubrava* (Donje selo, Dubrava i Gornje selo), *Duće* (Duće, Glavica i Golubinka), *Dugirat* (Dugirat, Luka, Malirat i Orih), *Gata* (Čovići, Miloši, Očašić, Pivčević, Pocolje, Podgradac, Podkočje, Proso, Skočibe i Tvrdić), *Gornji Dolac* (Kovačević, Nart, Perdija, Pocrnići, Rudine, Sinice, Solioci, Šinkovići, Tomići, Vidaković i Zukan), *Humac* (Na Ume i Pod Ume), *Jesenice* (Bajnice, Gajine, Jesenice, Krilo, Krug, Suhi Potok, Sv. Petar i Zeljovići), *Kostanje* (Amulići, Gojsalić, Mandalinići, Marasovići, Matijevići, Perići, Radovčići, Tičinovići i Vladanovići), *Naklice* (Donje selo i Gornje selo), *Ostrvica* (Donja Ostrvica, Gornja Ostrvica, Kovačevići, Krcatovići, Radovanjići, Šišići i Vuletići), *Podgrađe* (Jerčići, Katušići, Marušići, Milavić i Skaričići), *Seoca*, *Smolonje* (Brzovići, Dragošević, Martići, Smolonje i Sučilovići), *Srijane* (Dolovi, Končul, Luke, Nečaj, Radovići, Vela Njiva i Zidina), *Trnbusi* (Bile Laze, Čerići, Greda, Jasenje, Kobiljaci, Lasići, Podvorani, Radići pod Lišnicom, Tomići, Vrankovići, Zavala i Zeljkovići), *Tugare* (Cazin Dolac, Dočine, Orebić, Osić, Račnik, Truša i Zastinje), *Zakućac* (Mandići, Perice i Vulići) i *Zvečanje* (Badanj, Brdine, Gornje selo, Juras, Kovačević, Martići, Stagnje-Kružičević i Stanići). Osim toga zabilježena su i dva gatačka zaselka Gradac i Sveti Ivan, a u Dubravi zaselak Gornje selo, ali bez stanovnika. Ondašnjoj općini Žrnovnica pripadala su ova poljička sela i komšiluci, odnosno zaselci, ali zabilježeni pod Žrnovnica, pa sam ih izdvojio: *Donje*

Poljica: *Donji Dolac* (Bašić, Putišić, Smajići, Desmerići, Donja Rošća, Gornja Rošća, Trišnjevo, Grad, Sutjeska, Latković, Spižica, Dešišević, Gornje Zaradičje, Donje Zaradičje, Milošić, Plišvac, Pod Kamenom, Donji Gorjani, Gornji Gorjani, Osoje, Šimunići i Lutovije), *Gornji Dolac* (Kovačević-Rudine, Pocrnići-Pocrnja, Sinković, Tomići, Zukan, Rašeljka, Brig, Perdija-Lišnica, Sinice, Solioci-Mrčelalučić, Vidaković, Solijevac-Gornje Polje, Trnova i Doli), *Srijani* (Dolovi, Luke, Radovići, Zidina, Moljiva, Putišić, Bunja, Končul, Nečaj, Vela Njiva, Podradičje, Podpušina, Vodenice i Otivija-Tlonik-Pavić), *Trnbusi* (Zaranj, Dolac, Bile Laze, Greda, Kobiljaci, Podvorani-Podvorište, Tomići, Zavala, Gornji Dol, Kaline, Polje, Za Uncom, Cerići, Jasenak, Lasići, Rodići-Pod Lišnicom, Vrankovići, Zeljkovići, Dubine, Podstine i U Nedelišće), 2. *Srednja Poljica* — Zapadna: *Donje Sitno* (Dvori, Dračevica, Jasenovo i Višak), *Gornje Sitno* (Gajine, Lolići, Sirotkovići i Klanac), *Dubrava* (Gornja Dubrava—Gornje Selo, Nasrid Sela, Donja Dubrava—Donje Selo i Pirunova Dubrava), *Srinjine* (Nugao, Kod Mosta, Mužinići, Vela Voda, Trčići, Vilar-Mečice, Bečići, Ograde i Aničići), *Tugare* (Ume—Pod Ume, Dočine-Novakovići, Truša, Račnik, Konobe, Gornje Naklice, Osić, Cazin Dolac, Zastinje, Orebić, Srednja istočna: *Gata* (Gradac, Covići, Očašić, Pocolje—Podaselje, Proso, Sveti Ivan, Vuković, Podkumovača, Podgradac, Miloši, Pivčević, Podkočje, Skočibue, Tvrdić, Kuvačić i Podkorjenačom), *Čišla* ili *Čišla* (Juranovići, Slidine, Prvinčići, Grubišići, Perišići, Saškori, Domjani i Jurinovići), *Ostrvica* (Donja Ostrvica, Gornja Ostrvica, Alfirevići, Šišići, Milin Dvorac, Na Glavici, Prvenčići, Kovačevići, Krcatovići, Radevenjići, Vuletići, Milin Dolac, Slidine i Mihaljevići), *Zvečanje* (Badanj, Gornje Selo, Kovačevići, Stagnje-Kružičević, Nargorje, Brdine, Juras, Martići, Stanići i Gračina), *Smolonje* (Brgavići, Martići i Dragoševići), *Seoca* ili *Selaca* (Bogdanovići i Jerčići), *Kostanje* (Amulići, Mandalinići, Matijevići, Radovčići, Vladanovići, Podastinje—Pod Gredom, Sridasela, Na Kuku, Na Stinam, Gojsalići, Marasovići, Perići, Tičinovići, Podbilom, Donje selo—Varoš, Lašćak, Na Prshovo i Franići), *Podgrađe* (Katušići, Milavići, Pod Gredom, Marušići, Skaričići i Na Glavici), 3. *Primorska Poljica*: *Zakućac* (Mandići, Vulići, Kaštelani, Perice i Lislična-Radobolje), *Duće* (Priko, Golubinjka, Luka, Glavica, Donje selo i Zagrade), *Jesenice* (Dugirat, Orij, Sumpetar, Gajine, Buk, Jesenice, Zeljevići, Zilića Potok, Malirat, Suvi Potok, Bajnice, Krilo, Krilo—Gornje Selo i Duboka), *Podstrana* (Sveti Martin, Kurirac, Miljevac, Strožanac, Pod Kamenom, Grbavac, Mura, Bilaje, Grljevac, Kopila, Kokočevica-Galija, Blato-Sita i Omanuša).

Sitno (Dvori, Jasenovo, Dračevica i Visak), Gornje Sitno (Sirotkovići, Gajine), Srinjine (Most, Tvrčići, Vela Voda i Mužinići) i Podstrana (Sveti Martin, Grljevac i Strožanac). Prema tomu poljička sela su razbijenog tipa. Ukupno je 21 selo. Od marta 1962. žrnovnička općina je pripojena splitskoj općini.

U Poljicima je nađeno prehistorijskih tragova, iz bronzanog i željeznog doba.⁶ Po brdovitim pristrancima ima prehistorijskih gomila (mogila). Rimskih ostataka ima u Gornjem Docu.⁷ Kod Jesenica je postojalo rimsko naselje Nareste.⁸ Kod Postrane je bilo drugo rimsko naselje Pituntium. Podalje od Pituntiuma uz more kod Mutograssa, pored grčkih vaza, našlo se i rimskog novca. Ovo nas upućuje na zaključak da su u rimsko doba naselja bila blizu morske obale.⁹ U tom predjelu kod Sv. Martina bio je dvor hrvatskog kneza Mislava (Sancti Martini curtis), u kojemu je g. 839. s mletačkim duždom Petrom Tradonikom sklopljen mir.¹⁰ Nedaleko Sv. Martina kod vode Trstenika nalazio se posjed, koji je g. 1080. Petar Črne sin Gumajev¹¹ darovao novoosnovanoj crkvi i manastiru sv. Petra u Selu (tj. današnji Sumpetar kod Malog Rata). Pri tome se spominju ondašnja poljička sela: Srinjine, Tugare, Naklice i Jesenice, a vjerojatno još i Strožanac (Strosazza), Jesenevo Matcin i »srinjinski« Račnik (Racinicco). Tugare se spominju i u IX stoljeću. Taj samostan su opljačkali gusari i Poljičani g. 1137. Kod Omiša je pak podignuta crkva i naselje, koje se spominje g. 1074.¹² Zbog građanskih ratova i gusara stanovništvo je bježalo podalje od mora, pa su stara primorska sela napuštena propadala. (Ostatke starih crkava i kuća srušili su Tatari g. 1240.). Slično se dešavalo i na suprotnoj obali Bračkog kanala na Braču gdje su se u ranom srednjem vijeku nalazile crkve, pa vjerojatno i stara naselja: Sv. Ivana u Sutivanu, Lovrečina kod Postira i Sv. Ivan kod Povalja, pa se stanovništvo zbog nesigurnosti na moru povuklo u unutrašnjost otoka. Sela u poljičkoj unutrašnjosti nisu nikada bila velika, a nisu ni danas...

Kroz nastajno historijsko vrijeme ovaj autonomni dio današnje Dalmacije različit je titiliran: župa, knežija, provincija, općina.

Političko stanovništvo dijelilo se na plemiće i pučane. Pored njih Kaštelan i Pivčević¹³ spominju još svojevremene neslobodne kmetove, koji su mogli trgovati i posjedovati pokretnog i nepokretnog imanja, što se vidi i iz statuta.

⁶ Bullettino di archeologia e storia dalmata, Split, 1893, str. 6, 1894; str. 79; 1903, str. 125; 1909, str. 144—145; — Kaer P.: Prvo bronzano nalazište u Dalmaciji »Glasnik Zemaljskog muzeja«, Sarajevo, 1897, str. 245—271.

⁷ Bullettino, ib., 1903, str. 123.

⁸ Bullettino, ib., 1898, str. 59. 60.

⁹ Bulić, Frane: Ritrovamenti antichi fra Podstrana (Pituntium) e Jesenice di Poljica (Nareste), »Bullettino«, ib., XXX, str. 124—125.

¹⁰ Šišić, Ferdo: Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara, Zagreb, 1925, str. 328 i nota 28; — Ravlić Jakša: Makarska i njeno primorje. Izd. Jadranske straže, Split, 1934, str. 64; — Novak Grga: Prošlost Dalmacije, knjiga I, Zagreb, 1944, str. 96; — Rački Frano: Documenta historiae Croatiae periodum antequam illustrata, MSHSM, vol. VIII, JAZU, Zagreb, 1877, str. 335—336; — Jutronić A.: Andrija Stanišić (1706—1778) i popis knjiga franjevačke biblioteke u Sumartinu od g. 1769, »Starine«, JAZU, knj. 48, Zagreb, 1958, str. 253.

¹¹ Skok Petar-Novak Viktor: Supetarski kartular, JAZU, Zagreb, 1952, str. 39, 46, 57, 70, 71, 76, 77, 104, 195, 281—283.

¹² Karaman Ljubo-Bulić Frane: Crkva sv. Petra u Priku kod Omiša, Split, 1923.

¹³ Kaštelan S.: Povjesni ulomci, ib., str. 47—48; — Jakov i Ivan Pivčević: Nakon 100 godina od ukinuća poljičke knežije. Preštampano iz »Srđas«, Dubrovnik, 1907, str. 61. (Do str. 37 piše Jakov Pivčević, a dalje Ivan Pivčević.)

Bilo je i Vlaha, a uselili su se vjerojatno g. 1331.¹⁴ ili g. 1446.¹⁵, ali i kasnije. Vlasi su bili stočari i dolazili su iz Bosne. Kad su Turci nadirali i zauzeli Bosnu, te migracijona kretanja zauzela više maha, Poljičani su donijeli propis da nijedan Poljičanin ne smije useliti u Poljica nijednog Vlaha, ako nije u stanju da ga uzdržava.¹⁶ Međutim Vlasi su nestali u toku vremena. Vjerojatno su se stopili s kmetovima ili s pučanima ukoliko su bili slobodni. U Poljicima se spominju i robovi u zapladnici Petra Crne g. 1080., ali u statutu im nema spomena, vjerojatno su kasnije postali kmetovi.¹⁷

Plemići su po svom porijeklu dvovrsni i u svim se aktima poljičke uprave razlikuju. Stariji su didići (Koljenovići, Miroslovići, bosanski plemići, patriomonal), a mlađi — prema vremenu doseljavanja — su ugričići (ugarska gospoda, vlastela, vlasteličići, nobli). Predaja kaže da didići potječu od tri velikašina sina kneza Miroslava, kojeg je ubio ban Pribina g. 944 ili g. 949. Tješimira, Krešimira i Elema, koji su zbog nastalog razdora u zemlji pobjegli iz Bosne.¹⁸ Prema istoj legendi doselili su u Zvečanje i Ostrvicu kod vode Pokornik. Poslije nekog vremena Tješimir je dobio zemlje od Gubavice do Graca, Krešimir od Graca do Zrnovice sa sjedištem u Dubravi, a Elem Gornja Poljica i mosorsko podosoje do Cetine i Radopolja, te podigao kulu u Srinjanima. Na osnovu ove iste legende poljička župa je utemeljena oko g. 1015.¹⁹ Ugričići su doselili kasnije, vjerojatno za vlade kralja Ljudevita u XIV stoljeću oko g. 1358. ili još prije u XIII stoljeću, a potječu od Jurja Rajčića i Jurja Dražoevića²⁰ (iz Kamen-grada). Škarica²¹ smatra da su ovi plemići pogrešno nazvani ugarski, mjesto prekovelebitski Hrvati. Slično misli i Pivčević.²²

Prije turske opasnosti Poljičani su dolazili u sukob sa Splitsanima. Na osnovu krivotvorene oporuke od 1103 splitski nadbiskupi su tvrdili da im pripadaju sela Srinjine, Gata, Tugare i Osić i sva poljička desetina, stoga su se Poljičani stavili pod zaštitu Kačića pa je u takvim razmiricama poginuo²³ splitski nadbiskup Arnir (sveti) g. 1180. I kasnije je bilo nesuglasica između Splitsana i Poljičana zbog posjedovanja poljičkih sela, te su Splitsani neko vrijeme držali u svom posjedu poljičko primorje.

¹⁴ Pivčević Ivan: Povijest Poljica, Split, Dodatak »Vjesniku za arheologiju i historiju dalmatinsku«, 1921, str. 12—13; Kaštelan S.: Povjesni ulomci, ib., str. 48—49.

¹⁵ Listine IX, JAZU, str. 238.

¹⁶ Kaštelan S.: Povjesni ulomci, ib., str. 49, Prema Monumenta hist. juridica, IV, član Statuta 23, p. 36.

¹⁷ Kaštelan S.: Povjesni ulomci, ib., str. 49.

¹⁸ Pavčević, Ivan: O postanku Poljica, Split, 1907, str. 5—10. Preštampano iz »Programa spljetske gimnazije za škol. god. 1906—7«; — Kaštelan S.: ib., str. 12—17, 27 i 31; Pavich A.: ib., str. 1—2 (59—60); — Pivčević: Povijest Poljica, ib., str. 4.

¹⁹ Pavich A. ib., str. 1(59).

²⁰ Kaštelan S.: ib., str. 29—30; — Pavich A.: ib., str. 5—12 (61—68); — Škarica Petar: Doba naseljenja plemića bosansko-ugarskih u bivšoj župi Poljica, Zadar, 1901. Preštampano iz »Smotre dalmatinske«; — Pivčević Ivan: Povijest, ib., str. 16—19.

²¹ Škarica Petar: ib., str. 1.

²² Pivčević Ivan: Povijest Poljica, ib., str. 16.

²³ Pivčević Ivan: ib., str. 6; — Kaštelan S.: Poljica, ib., str. 28—29; — Toma Arhiđakon: Kronika, Izd. Muzeja grada Splita, sv. 8, Split, 1960 (Preveo Vladimir Rismondo), str. 41. Prema tomu događaj se dogodio kod Mutokrasa, znači u poljičkom primorju, a nikako kod današnje Dubrave.

Dolazak Turaka u Bosnu i zatim do poljičkih granica, a početkom XVI stoljeća i u sama Poljica, izazvao je meteže i mnogo promjena, kao također i za vrijeme borbi oko Klisa. Bosanci i Hercegovci su bježali prema zapadu, pa i u Poljica. Iz Poljica je pak stanovništvo prelazilo naročito u Split, Omiš i Brač, ali i drugdje. Kad su Poljičani g. 1537. obećali da će ponovo priznati mletačku vlast ova im je dopustila da u slučaju turske pogibelji mogu svoje obitelji preseliti na mletački teritorij. Uslijed sklopljenog mira Poljičani su opet potpali pod Tursku.²³ U molbi kojoj su Poljičani, uznemirivani od Turaka, uputili mletačkom senatu g. 1570. u početku ciparskog rata predložili su da će uz određene uvjete preći pod vlast Venecije. Već su »okrvarili ruke turskom krvi, zapalili svoje kuće, zapustili imanje«. Njihov broj, plemića i pučana, vele, da »iznosi oko 350 kuća s velikim mnoštvom ljudi i djece«, od kojih »sposobnih za oružje 600«. Osim toga, da osim njih »ima još oko 25 do 30 plemića između Splita i Omiša koji su također napustili »sve svoje i odlučili preći pod mletačku vladu«. Mletački senat je prihvatio njihovu molbu »da budu dobrostivo primljeni i namješteni u Split, Omiš i Brač ili gdje im bude ugodnije«, k tome »dopuštaju im se olakšice od svake tegobe i službe i dacije za 5 godina«. Poslije toga bit će izjednačeni sa ostalima iz onih mjesta u kojima se budu naselili pučani s pučanima, a plemići s plemićima. Kao vođe ove seobe spominju se: zapovjednik Naklica i Zakućca Janko Marijanović, zapovjednik Duća (i Truse) Petar Jelić s braćom Nikolom i Stjepanom, te Stjepan i Juraj Jerolomić zapovjednik Osića i Tvrčča, zatim Pavao i Nikola Antunović, Juraj Martinelić, Juraj Antunović, te Stjepan i Petar, Ivan Zaedreković, Ivan Zvanić, Ivan Nikolić, Petar Jelić, Marijan Marjanović i popovi Marko Spudičević i Petar Ligutić, k tome još zaslužni Ivan Jurjević i Pavao Jurišić.²⁴ U mletačkom odgovoru (dukala od 6. lipnja 1570.) ističu se oni prema kojima treba pokazati posebnu pažnju: Marko Marijanović, Petar Jelić i Jure Antunović, te spomenuti popovi.²⁵ Osim knezova i popova nisu nam zabilježena imena ostalih Poljičana koji su ovom prigodom iselili, ni gdje su se pojedini naselili. Prema dukali od g. 1574. na Brač je trebalo doći oko 40 poljičkih »uskoka« da budu smješteni na istoku otoka.²⁶ Kako je tada najistočnije bračko selo bio Gornji Humac, čitav istočni dio Brača je potpadao pod distrikt i župu Gornjega Humca. Prema tome mora da se najveći dio onih koji su prebjegli na Brač naselio u Gornji Humac i istočnije od njega, gdje je tada bilo vrlo malo stanovnika, uglavnom stočara. Pošto iz tih godina nemamo sačuvanih matičnih knjiga Gornjega Humca (a ni nekih drugih naselja), u kojima su mogli biti zabilježeni pojedinci spomenutog porijekla prigodom krštenja, vjenčanja i smrti, danas možemo samo nagađati o imenima dobjeglih Poljičana na Brač. Tako se spominju u Gornjemu Humcu: Jurišić (također alias Ivanišević) od kojih su se neki kasnije preselili u Dol i Postire. Marija-

²³ Pivčević I.: *ib.*, str. 67.

²⁴ Pavich A.: *ib.*, str. 50—52 (248—250); — Jutronić Andre: *Naseljavanje Poljičana i drugih Dinaraca na Brač u »Glasniku Srpskog geografskog društva«*, sv. XIV, Beograd, 1928, str. 145; — Pivčević I.: *Povijest, ib.*, str. 37—68.

²⁵ Pavich A., *ib.*, 51—52 (249—250); — Erber Tulio: *La contea di Polglizza u »Annuario dalmatico«*, god. III, Zadar, 1885, str. 58—60; — Pivčević I.: *Povijest, ib.*, str. 67—68.

²⁶ *Diversi pubblici decreti terminationi privilegi et indulti a favor della Magnif. Comunità della Brazza, Udine, 1656*, str. 104—105; — *Statut i reformacije otoka Brača. Monumenta historico juridica*, vol. XI, JAZU, (K. Kadlec), Zagreb, 1928, str. 170.

nović (takoder u Splitu i Omišu, a kasnije i u Sutivanu),²⁷ te Antonijević (Antunović?) i Vuković. Pored toga, spominju se Spudičevići u Postirima i Supetru (i u Splitu), a pop glagoljaš Petar Ligutić g. 1579. u Supetru i zatim Mircima. Pored njih tada je sigurno doselilo na Brač i pučanskih poljičkih porodica. Na Brač je dobjeglo i više »ilirskih« popova Poljičana u ezemitažama (pustinjama) Dračevluka, Silvija i Blaca, i svi su glagoljali i služili se ćirilicom (bosančicom). Krajem XVI stoljeća u Sutivanu je župnik »ilirski« poljički pop Matej Andrijašević, a početkom XVII stoljeća Ivan Pavić.²⁸ Ovo je bila najveća poznata skupna seoba stanovništva iz Poljica.

Nakon borbe i pada Klisa ponovo u turske ruke g. 1596. Turci su se osvećivali Poljičanima. Stoga se Poljičanin Pavao Sirotković u julu 1596. obraća caru Rudolfu da borce Poljičane primi u svoju službu (a takođe Splicićane i Kaštelane). Iako je poljičko izaslanstvo dobilo obećanje, nema nikakvih podataka, da bi se neki Poljičani bili tada iselili u carske zemlje. Međutim svojedobni podpretsjednik dalmatinskog namjesništva Alfons Pavich pl. Pfauenenthal,²⁹ koji se rodio u Ljubljani g. 1839. smatrao je da potječe od Poljičana Pavića, koji je tom prilikom prešao u carsku službu.

Bježanja iz Poljica bilo je i kasnije, ali su sve to bile pojedinačne seoba. O tome ima spomena i iz turskih izvora, uglavnomu u vezi nasljedstva u vrijeme turske vlasti u Poljicima. Tako su napr. g. 1610. Frane sa Jakićem i Pole sin Petra stanovnik Stijena pobjegli, a 1666. »otišao je u svijet« Ivan Mikolčić također iz sela Stijene.³⁰ Da su Turci u Poljicima vršili »mnoga tiranstva nepravde i pretjeravanja« svjedoči nam ferman sultana Ibrahimima iz g. 1640, u kojemu se veli da Poljičani to »nikako dalje podnositi ne mogu, te da su zaključili, ako se to ne zabrani i ne zapriječi, bježati i napustiti svoju postojbinu«.³¹ Čini se da do nove seobe ipak nije došlo. Odmetništvo Poljičana u kandijskom ratu (1645—1669) sultan im je oprostio smatrajući zato jedinim krivcem velikog kneza Veljka Sinovčića koji je sa čitavom svojom obitelji bio pobjegao u Split, ali im zato nisu opraštali domaći Turci, naročito poslije g. 1683.³² Pojedinačnog iseljavanja iz Poljica bilo je uvijek, a ima ga i danas. Moglo bi se reći da su Poljičani naselili mnoge dalmatinske krajeve, a da se Poljica svejedno nisu raselila. Iako nema starih matičnih knjiga ipak na osnovu postojećih, kao i na osnovu sačuvane predaje o pojedinim porodicama na primjer u Splitu i na Braču, može se zaključiti da su mnoge poljičkog porijekla. Pri tome se možemo pomoći na primjer: popisima plemića iz g. 1799,³³ popisima osuđenih za vrijeme Francuza g. 1807,³⁴ te poljičkim prezimenima po-

²⁷ Jutronić Andre: Sporovi splitskog pjesnika Jeronlima Kavanjina (1643—1714) s Franom i Jankom Marijanovićima, »Zadarska revija«, br. 1, 1957, str. 70—73; — Jutronić Andre: Gradnja Kavanjinove kuće u Sutivanu 1690—1705, »Starine«, knj. 48, JAZU, 1958, str. 38—39 i 41—43.

²⁸ Jutronić A.: Bosančica na Braču, »Mogućnosti«, br. 8, Split, 1960, str. 674—679; — Jutronić A.: Najstarija sačuvana knjiga rođenih Sutivama (1622—1694), »Starine«, knj. 47, JAZU, 1957, str. 224—230.

²⁹ Pavich A.: ib., str. 72—73 (270—271); — Pivčević I.: Povijest, ib., str. 73.

³⁰ Pavich A.: ib., str. 73—74 (271—272) i str. 96 (426).

³¹ Pavich A.: ib., str. 77—78 (407—408).

³² Pivčević I.: Povijest, ib., str. 85.

³³ Kaštelan S.: ib., str. 92—96; — Pavich A.: ib. str. 122—125 (452—455); — Erber T.: ib., str. 13—15.

³⁴ Erber T.: ib., str. 48 i dalje; — Pavich A.: ib., str. 136—144 (466—474) i tabela.

četkom XX stoljeća za svako pojedino selo koje donosi F. Ivanišević.³⁵ U takozvanom drugom popisu (katalogu) od g. 1799. nalaze se imena poljičkih plemićkih potomaka koji su iselili iz Poljica u Split (grad, Veli varoš, Manuš, Dobri i Lučac), Žrnovnicu, Stobreč, Kamen, Soltu, Kaštela, Supetar, Postira, Splitsku, Pučišća, Mirca, Povelja, Dračevicu i druga sela na Braču, zatim na Hvar, u Drniš, Zlarin, Vodice, Zadar, na Krk, Dismo, Čačvinu, Neorić, Čaporicu, Ruđu, Novo Selo, Tijaricu, Ugljane, Budimir, Rože, Omiš, Radovlje, Omiška Nova sela, Kučište, Makarsku, Neretvu, na imotsko zemljište, Klis i trogirsko zagorje.³⁶

Iz popisa pučana pri regrutaciji veslača g. 1625. za bračku galiju ne bismo mogli sa sigurnošću reći koji su među njima Poljičani, jer nemamo popisa izbjeglih poljičkih pučana. Ipak u obzir mogu doći ovi veslači: iz nerežiškog distrikta Stjepan Svirčić, Ivan Svirčić, Nikola Šimunović, Jerolim Šimunović i Marko Šimunović, iz sutivanskog distrikta: Jakov Poljican, Ivan pok. Petra Poljican, Mihovil Sirotković, Nikola Sirotković, Ivan Sirotković pok. Mihovila i Stjepan Sirotković: u škripskom distriktu Nikola Mišetić, Andrija Mišetić i Pro Mišetić; u supetarskom distriktu V. Ligutić; u pučiškom distriktu Nikola Kovačić, a u bolskom distriktu Juraj Novaković. K tomu još vjerojatno Dragičević, Radičić, Banić, Šintić i Mandušić.

Kako se čini (iako o tome nema nigdje spomena u bračkim dokumentima) u XVI stoljeću poljički plemići na Braču bili su izjednačeni s otočkim izvornim plemićima (Antonijević, Ivanišević-Jurišić-Giovananzij, Marijanović, alias Tomasović i vjerojatno još neki). Kasniji poljički doseljenici plemići nisu izjednačivani ni s gradskim ni sa seoskim plemićima. Za dio poljičkih doseljenika stalnih ili privremenih možemo naći potvrda u kasnijim matičnim knjigama. Pojedini popovi uz ime novog doseljenika prigodom krštenja, kumovanja, vjenčanja ili smrti više puta su unašali napomenu o njegovu porijeklu. Tako na primjer na Braču možemo utvrditi da su od postojećih ili izumrlih porodica ove poljičkog porijekla: u Nerežišćima Gastović, Senjković, Žuljević i Dragičević, a od izumrlih ili iseljenih Mirković, Alfirević i Radičić; u Murvici Žuljević, a od izumrlih Kuzmanić, te mnogi popovi u eremitažama Dračevluka i Silvija; u Dračevici (osnovali selo Poljičani Šimunović) Šimunović i Zunić (kao Šimunović); u Dragovodi (osnovali zaselak Poljičani Senjković) Senjković — Svirčić, u Milni Svarčić, Tomas (iz Jesenica), Lasić i Ugrinović (iz Sitna), a od izumrlih Fabić; u Bobovišćima: Nazor³⁷ (iz Jesenica), a od izumrlih Dragičević i u Ložišćima Šimunović; u Sutivanu Beović (iz Gata), Granić, Matijašević (iz Jesenica), Milavić (iz Zvečenja), Perišić (iz Sitna), Radić (iz Tugara), Vladislavić (od Vladišević), i vjerojatno Grubšić, od izumrlih Bertičević, Jurinović, Bašić³⁸ (iz Zvečenja), Kraguj (iz Zvečenja), Marijanović i Sirotković; u Donjem Humcu vjero-

³⁵ Ivanišević Frane: *ib.*, str. 310—311.

³⁶ Erber T.: *ib.*, str. 14—15; — Kaštelan S.: *ib.*, str. 94—96; — Pavich A.: *ib.*, str. 123—125 (453—455).

³⁷ Obitelj Nazor u Bobovišćima i Luci (Bobovišća) potječe iz Jesenica (XVIII st.). Njihove zemlje u sutivanskom distriktu Nazorovi su kupili od porodice Lukšić-Starčević.

³⁸ Među arhivalijama župskog ureda u Sutivanu nalazi se potvrda župnika iz Zvečenja: Tri Navštenja 3, 10 i 27. marča 1833 za ženidbu Bartula Matju Božića rečenog Bašića iz Zvečenja sa Andrijanom Pajević iz Sutivana.

jatno Dragičević; u Supetru Beović, Borić, Dujmović, Karzatović (iz Ostrvice), Senjković, Šimunović, Tenzera, Tvrdić, Zuić, vjerojatno Dragičević, a od izumrlih Radičić, Ugrinović, Ligušić i Spudičević; u Mircima Sinovčić i Vladislavić (od Vladišević); u Škripu Dujmović, Metličić, a vjerojatno Martić i Damjanović; u Splitskoj Mišetić i Vulić, a od izumrlih Dragičević (iz Tugara); u Postirima Antunović, Kalašić, Klarić (iz Jesenica), Petrić (iz Jesenica), Suić (iz Jesenica), Marasović (iz Doca), Tomašević (iz Jesenica), a od izumrlih Sirotković, Novaković, Šišić (iz Duća), Spudičević i Vrdoljak (iz Ostrvice), te vjerojatno Ivanišević (Gionannizio); u Dolu Grgat (iz Jesenica) i Zuljević (iz Doca), a od izumrlih Marijanović i Novaković; u Pučišćima Kaštelan (iz Zakučca), Petrović, Pivčević, Ujević, Kovačić, i u pastirskim stanimama Kaštelan, a vjerojatno Mandušić te od izumrlih Marijanović, Dević, Mandalinić (iz Zvečanja), Marčić, Matić (iz Zvečanja); iz Pražnica od izumrlih Biletić, Katušić (iz Zvečanja), Sičić, Staničić i Tomasović; iz Gornjega Humca vjerojatno Šćapanović (kao Jurišić i Zelanović), a od izumrlih vjerojatno Ivanišević; u Selcima vjerojatno Vuković, u Novom Selu Antonijević (od Antunović), Tomaš i vjerojatno Bezmalinović; u Poveljima Glavinović, Pivčević i vjerojatno Dragičević, a od izumrlih Božić; u Sumartinu vjerojatno Pletikosić, a od izumrlih Guljezin; u Bolu Antunović i Lalić.³⁹ Pored ovih u bračkim matičnim knjigama u toku četiri stoljeća zabilježen je znatan broj krštenika, ženika, udavača i umrlih, s napomenom da su iz Poljica, ali nisu osnivali porodice. Takođe je i veliki broj kumova na krštenjima i svjedoka na vjenčanjima.

Ne samo na Braču već i u drugim mjestima u poljičkom susjedstvu (u Omišu i drugdje) postoje obitelji poljičkog porijekla, naročito u Splitu. Neke od njih spominje R. Ferri⁴⁰ i nabroja 26 prezimena splitskih porodica i 13 koje su vjerojatno poljičkog porijekla, ali smatra da je »to samo jedan dio, i to uglavnom uglednijih obitelji koje su došle u Split prije propasti poljič e knežije, a mnogo je veći broj onih koji su došli u Split posljednjih 150 godina«. Na to nas upućuju i već spomenut popis poljičkih plemića u Splitu iz g. 1799. Imena njihova nalazimo također u splitskim matičnim knjigama, ali je neznan broj zabilježen sa izričitom napomenom da su iz Poljica bilo zato što svi popovi to nisu isticali, ili zbog toga što tada nisu bili svježi doseljenici, ili zato što su dotični bili već dobro poznati u Splitu. Velik je broj splitskih porodica poljičkog porijekla danas sa više domova jer su se u toku vremena pojedine njihove obitelji namnožile. Pomažući se matičnim knjigama i drugim pomagalicama možemo ipak za neke porodice utvrditi da su poljičkog porijekla iako su one danas u znatnom broju već stari stanovnici Splita, pa prema tome Splitsani. U znatnom broju ima u Splitu i novih doseljenika iz Poljica. Iz vremena doseljenja u Splitu iz XVI vijeka najpoznatija je bila obitelj ju-

³⁹ Jutronić Andre: Naselja i porijeklo stanovništva na otoku Braču, »Zbornik za narodni život i običaje«, knj. 34, JAZU, Zagreb, 1950.

⁴⁰ R. R. (Rafo Ferri): Mosor u svjetlu historije, »Slobodna Dalmacija«, Split, 28. III 1953. Splitske porodice poljičkog porijekla bile bi: Bagat, Bilinić, Delić, Dorić, Duplančić, Fradelić, Ivanišević, Karaman, Kocić, Kovačić, Kurir, Lisičić, Marasović, Mandić, Martić, Mialjević, Radica, Radunić, Reić, Sinovčić, Škarica, Tomas, Tomašević, Tomić i Ujević, a vrlo vjerojatno i A'firević, Ajtinović, Bulić, Čulić, Dudan, Dujmović, Jurjević, Kragić, Kružić, Kuzmić, Manola i Trumbić.

načkog ratnika Janka Marijanovića.⁴¹ Osim Marijanovića doselio je tada veći broj poljičkih plemića (Matijašević, Pauković, Stupančić i dr.) i pučana, ali — kao i na Braču — ne znamo tko je sve tada doselio. Od poljičkih ratnika bilo je organizirano pet četa pod zapovjedništvom Janka Marjanovića, Jurja Antunovića, Stjepana Ivanovića, Nikole Jelića i Vinka Sinovčića koji su do g. 1570 služili kod Omiša. Četa Mihovila Matijaševića povećana je u Splitu g. 1592 za još 75 poljičkih momaka. Zapovjednik poljičke čete postao je 1607. Poljičanin Jerolim Stipančić, dok je Mihovilova četa g. 1609. svedena na 20 Poljičana, ali je poslije njegove smrti g. 1617. četom zapovijedao Poljičanin Matij Pavković, te je četa povećana na 100 pješaka. Za kuge u Splitu g. 1607. od sto vojnika poljičke čete preživjelo je samo njih 25. Stoga su se u četu bili uvukli i neki koji nisu Poljičani, pa je novi zapovjednik Poljičanin Janko Marjanović sin Radoša g. 1628. pročistio četu i upotpunio ju samim Poljičanima, a g. 1636. postaje zapovjednikom dviju poljičkih četa nakon smrti brata Matije.⁴²

U sačuvanim i postojećim starim splitskim matičnim knjigama (do g. 1825) spominje se znatan broj takvih porodica za koje možemo biti sigurni da su Poljičani ili bar pretpostaviti sa nekom sigurnošću da su poljičkog porijekla. Ovakvi Poljičani su doselili i doseljavali se u razno doba od XVI vijeka, a vjerojatno i prije. Godine 1648. došlo je do jedne do sada nepoznate migracije Poljičana na otok Brač. O tome je izvijestio mletački senat ondašnji generalni providur general L. Foscolo 22. V 1648. On piše, da se u Poljicama nastavljaju turski upadi na štetu tamošnjeg stanovništva, pa je stoga na traženje nekih porodica dozvolio im, iz samilosti da se nasele na Brač, gdje su našli utočište. Iznosim prezimena najvjerojatnijih poljičkih obitelji u Splitu iz tih starih matičnih knjiga. U prvoj su grupi do g. 1653 (uglavnom od oko 1600) što ipak ne mora značiti da su tek tada doselili već svakako ranije. Zatim prezimena poljičkih obitelji kada se prvi put pojavljuju u knjigama, i to etapno kroz četvrtine stoljeća od g. 1654 do g. 1675. i tako dalje, bilo kao krštenici, kumovi, ženici, mladenke i svjedoci ili prigodom smrti: Ova poljička prezimena u Splitu ujedno nam dokazuju da Poljica ne gravitiraju Splitu tek od najnovijih vremena:

1570—1653: Aučinov, Aučinović, Batičević, Bilinić, Bobetić, Bobetić, reč. Ugrinović, Borovčić, Božić, Brajčić, Brkljačić, Bulić, Cindro, Coljević, Čubranović, Čulić, Dević, Čotić (i Cotić), Dedelić, Delić, Dobroevec, Domjanović, Dragičević, Dragoević, Dražoević, Druželjić, Druželjević, Dumčić, Duplančić, Filipović, Fradelić, Gaudenzio alias Radovčić, Glavinović, Grubišić, Ivanišević, Jadrić, Jelinčić, Jerolimović, Jurjević, Katić, Kocelić, Kragić, Kragujević, Križanić reč. Korkut, Kružičević, Ligutić, Lisičić, Lukačević, Margitić, Marijanović, Marković, Martić, Midoljević, Matijašević, Migdoleo, Milanić, Mindoljić, Mihić, Mišetić, Nikolić, Novaković, Obravić, Očijašić, Ozretić, Pavković, Pavišić, Peceljović, Peceljić, Perišić, Petrović, Poljican, Pupačić, Radeljić,

⁴¹ Kaštelan S.: *ib.*, str. 71. Autor upozorava da se u arhivu obitelji Micheli Vitturi u Kaštel Lukšiću čuva rukopisna knjiga Janka Marijanovića »Memoari privileggi e gratie di Foglizoni« iz g. 1646 i da se prepisane isprave odnose »dobraim dijelom i na Poljičane koji su se g. 1570. iselili iz domovine na mletačko zemljište«. Do spomenute rukopisne knjige nisam uspio doći.

⁴² Janko Marijanović je umro u Splitu 29. maja 1599. Ova splitsko-poljička obitelj (Marijanović) je izumrla. Posljednji muški potomak Jerolim Marijanović reč. Janko umro je u Splitu 6. oktobra 1759. i pokopan u katedrali.

Reljić, Radić, Radičić, Ratalj, Ratajev, Ratajević, Sinovčić, Sladoević, Sorolić, Simunović, Skaričić, Spudičević, Stipančić, Stipulinov, Sudić, Šilović, Svirčev, Tadić, Tijardović, Ugrinov, Ugrnović, Veseljić, Vladanjić, Ugrinović reč. Bobetić, Vladisavić, Vladisavić reč. Grdan, Vujica, Vukotić, Vukušić, Zele i Zuvanić.

U trećoj četvrtini XVII stoljeća (1653—1675) u splitskim matičnim knjigama se javljaju nova poljička prezimena: Pelicev reč. Lukačević, Jelić, Dragičević reč. Bakanović, Pavličavić i Haučinov.

U posljednjoj četvrtini XVII stoljeća (1676—1700) nova su prezimena: Halujević, Zoričić reč. Zele, Kovačić, Petrović alias Katunar, Druzelić, Bilovinović, Relić, Krcatović, Mihić alias Druzelić, Mihić alias Druzelić, Baletin reč. Haljinović, Coljović reč. Tomić, Dragolović, Andrijana alias Druzelić, Vladislavić, Zakun alias Skaričić, Dumaneo, Kapić, Kačunić i Silović.

U prvoj četvrti XVIII stoljeća (1701—1725): Zoričić, Braoević reč. Vujica, Stanić, Ivančić reč. Haučina, Bogdanić reč. Bilač, Haučina, Jadrić reč. Dede-kalo, Dudan reč. Bartičević, Druzeić reč. Andrijana, Glavinović reč. Bure, Dudan, Banić, Pivčević, Marasović, Mihaljević, Lukačević reč. Sitić, Bogetić, Ligutić reč. Sere, Rupčić, Mandić reč. Sfetin, Relić reč. Kovač.

U drugoj četvrti XVIII st. (1726—1750): Sinovčić reč. Baras, Peceljević reč. Vuk, Borovčić reč. Kurir, Juranović, Sololić, Pribisalić reč. Zakun, Pribisalić, Polo, Gioanitić, Velić.

U trećoj četvrti XVIII st. (1751—1775): Vrdoljak, Antunović, Andrijašević, Juradinović, Kostanić, Nazor, Mratinović, Mateljević, Tomašević reč. Bilinić, Ivanišević reč. Kukoč, Karaman, Kukoč, Sinovčić reč. Žarin, Aržić, Manola, Ivančić reč. Aučina, Becić reč. Ružić, Stanišić, reč. Kragujević, Radošević reč. Damjanović, Mandić reč. Skudela, Zendrić reč. Banić, Zendrić, Marić.

U četvrtoj četvrti XVIII st. (1776—1800): Topić, Sorolija, Tomašević, Andreis alias Jadrić, Tomić, Čulić reč. Dragun, Spudičević reč. Tomić, Ugrin reč. Markić, Marinić reč. Kragić, Senković, Jerčić, Ivanišević vulgo Ioannizio.

U prvoj četvrti XIX st. (1801—1825): Kostre, Čotić reč. Kostre, Pervinić, (Dragoević, Tijardović), Tasovčić-Dudan, Božić reč. Žutović, Žarin reč. Sinovčić.

Iako sam već uzeo u obzir neke poljičke popove, njih je ipak bilo više. Oni su u starije splitske matične knjige unosili zabilješke o krštenjima i vjenčanjima ćirilicom (bosančicom). Po tome možemo zaključiti da su bili iz Poljica. To su u prvoj polovini XVII stoljeća: Stjepan Jurjević i Jakov Satričić; u drugoj polovini XVII st.: Miho Dagelić, Stjepan Carević, Juraj Bilović, Mikula Bašić, Bariša Krcatović, Petar Kružičević, Mikula Očašić, Mikula Šašković, Juraj Haljinović, Ivan Mužinić, Petar Juričić i Stjepan Vukičević; u prvoj polovini XVIII st.: Stjepan Jurlinović, Matija Damjanović, Petar Ivičević i Marko Rađanović, a u drugoj polovini XVIII st.: Frane Kordić, Matija Mišetić, Juraj Bašić, Matij Vladušić, Toma Jovanović i Ante Jovanović.⁴³

Prema ispravi iz g. 1666. u Poljicama je bilo 12 sela (katuna): Donji dolac, Gornji dolac (sa Trnbusi, Srijane i Putišić), Kostasje, Zvečanje, Čičla, Gata (i Naklice), Dubrava, Sitno, Srinjine, Duće (i Truše), Jesenice i Podstrana.⁴⁴ Također i g. 1781. spominje se u Poljicima 12 sela (katuna) sa 6813 stanovnika

⁴³ Pisari matičnih knjiga, »Splitski almanah«, tečaj II za g. 1925—26, Split, 1927, str. 25.

⁴⁴ Pavich A.: *ib.*, str. 29 (87); — Klaić Vjekoslav: opis zemalja u kojih obitavaju Hrvati, II Dalmacija, Zagreb, 1881, str. 133.

(52 su plemićke porodice), a od toga 1221 ljudi sposobnih za oružje.⁴⁵ Pred padom mletačke Republike g. 1796 u Poljicima je još uvijek 12 sela. U njima je 427 obitelji, 400 kuća i 6566 stanovnika. K tomu 851 krava i volova, 624 svinja, 6057 ovaca i koza, 51 konj sa sedlom i 80 sa samarom, 6 mlinova za ulje i 6 za žita.⁴⁶

Nakon neuspjele i krvavo ugušene pobune Poljičana protiv francuske vlasti (da bi sačuvali autonomiju i povlastice), ukinuta je poljička samouprava, a poljička sela su bila uključena u splitski, omiški i sinjski kanton. Prema izvještaju kojeg je podnio Gavalà g. 1807. Poljica su imala 7000 stanovnika, ali nisu imala ni jednu luku.⁴⁷ Znači da u neposrednom poljičkom primorju ili nije bilo stanovnika, pa ni naselja ili je bila tek po koja kuća. Sela primorskih Poljica bila su još uvijek pod obronkom.

Kad su Poljica po drugi put došla pod Austriju (1813/1814), Poljičani su gajili nadu, da će im Austrija obnoviti autonomiju i da će sela bivše poljičke knežije biti ujedinjena u jednu administrativnu jedinicu. Međutim, austrijski car je g. 1816 (2. XII) odbio da uskrse poljičku autonomiju i privilegije. Komisija određena da ispita stanje, podnijela je izvještaj na njemačkom jeziku g. 1817 (13. VII), u kojemu je predložila da se ne odobri traženje Poljičana o ujedinjenju u zajednički distrikt: Poljica ne posjeduju dovoljno obradivog zemljišta i zato više njegovih stanovnika obrađuje zemlju na imanjima Splita, Brača, Omiša i Turske. Malo je šuma i neznatne su, i većinom u privatnim rukama, pa se opskrbljuju hrastovinom u Splitu i na Braču za gradnju barki. Svako selo ima privatničkih pašnjaka; ali općinski se ne obrađuju. Čitav teritorij se može podijeliti u 6 dijelova: jedan ravni i obrađeni dio, dva dijela brdovita i također obrađena i tri posve neobrađiva dijela. Stanovništva može biti 7000. Većinom su posjednici i svi su seljaci. Nema zanatlija ni radnika, osim nekoliko zidara i kovača, a i oni se bave više zemljoradnjom nego obrtom. Brodarstvo je na niskom stupnju. Postoji samo 12 barki, koje ne plove dalje od Zadra. Općenito su plovidba i ribarstvo omalovažana sredstva za izdržavanje i njima se služe samo u nevolji. Ipak su Poljičani aktivni u trgovini. Prodavaju tekuće proizvode, smokve, trešnje i drugo voće. U Turskoj kupuju životinje i preprodavaju na Braču. Trgovine ne postoje. Stoga je pokrajinska vlada u Zadru predložila da se Poljičanima nema odobriti ujedinjenje u jedan kotar.⁴⁸

Početkom druge polovine XIX stoljeća počinje spuštanje stanovnika k moru. Rubić smatra da je tome doprinijela cesta, koja se g. 1856 počela probijati od Splita prema Omišu. Ipak je to silaženje išlo sporo do prije Prvog svjetskog rata.⁴⁹ Ivanišević⁵⁰ veli (1903) da je u Poljicima 20 sela, ali 12 kuracija, te da se sela dijele na »škere, malice ili komšiluke«. Jedino Duće i Zakučac

⁴⁵ Pavich A.: *ib.*, str. 29 (87) prema CHIUDINA GIACOMO: *La contea della Poljica*, str. 2.

⁴⁶ Garagnin Gian-Luca: *Riflessioni economico-politiche sulla Dalmazia*, vol. I, Zadar, 1806 (Tabela na kraju knjige); — Lago Valentino: *Memorie sulla Dalmazia*, vol. I, Venezia, 1869, str. XXVI—XXVII.

⁴⁷ Erber T.: *ib.*, str. 47—48.

⁴⁸ Erber T.: *ib.*, str. 53—54 (Anno III).

⁴⁹ Rubić Ivo: *Naselja u primorju Poljica*. »Šišićev zbornik«, Zagreb, 1929, str. 161.

⁵⁰ Ivanišević Frane: *ib.*, str. 1.

nemaju svojih komšiluka. Iz Ivaniševićevog popisa⁵¹ se vidi da su pored morske obale bili tada ovi odlomci: Strožanac (gdje je prethodno bila samo kuća obitelji Maričić nazvana Cindro), Krilo, Supetar i Orij. Međutim Rubić g. 1910. spominje već, pred Strožanca (5 kuća), Krila (10 kuća), Supetra (5 kuća) i Orija (4 kuće), još: Sv. Martin (5 kuća), Bajnice (7 kuća), Suvi Potok i Gajine (2 kuće), Malirat (6 kuća), Dugirat (2 kuće), Luka (1 kuća) i Priko (4 kuće, prva Remušića). Prema Rubićevoj tabeli vidi se, kako se u svim spomenutim primorskim odloncima do g. 1929. povećao broj kuća, ali naročito u Svetom Martinu (56 kuća), Krilu (18 kuća), Supetru (16 kuća), Maliratu (14 kuća) i Dugiratu (40 kuća). Najviše se gradilo u Dugiratu, jer je g. 1911. podignuta fabrika karbida i cijanamida (Sufid), zatim u Sv. Martinu zbog razvoja i unapređenja vinogradarstva i voćarstva, te Krilu, gdje je još g. 1860 sagrađena luka kao pristanište za Jesenice.⁵² Mnogo kasnije pristaništa su građena u Svetom Martinu i Sumpetru, te za brodiće u Oriju. Posebni brodovi Krilo-Jesenice crpili su pijesak na ušću Cetine i izvozili.

Još u toku XIX stoljeća Poljičani su svoje poljske proizvode (vino, rakiju, ulje i višnje) izvozili svojim brodovima u Zadar, Senj, Rijeku i Trst, gdje su spremali u podrume i prodavali, te otvarali krčme. U samom Trstu je bilo početkom XX stoljeća do 30 poljičkih krčama. Neke sam sa ocem posjetio g. 1907. Danas se, naročito voće, povrće i grožđe izvozi iz zapadnih sela na splitsku tržnicu, manje u Omiš, kamo silaze i mljekarice. Ipak u svim selima poljoprivreda ne napreduje kako bi to mogla, tim više što ima vode. Pojedinci se sve više orijentiraju na industrijska poduzeća u Omišu, Splitu i Dugiratu. Poveći broj ženske i muške radne snage ipak ne stanuje u spomenutim industrijskim centrima, već se dnevno kreće iz svojih sela na rad u poduzeća. Pri tome se ipak na industriju više orijentiraju sela bliže Splitu i Omišu. Zbog susjednih industrijskih središta znatan dio radnika nema potrebe odlaziti u daljna industrijska središta. Nakon Drugog svjetskog rata mnogo se toga izmijenilo i u mentalitetu stanovništva i u kućnim potrebštinama.⁵³

⁵¹ Ivanišević Frane: *ib.*, str. 5—7: Sela sa odlomcima i komšilucima u Poljicama: *Podstrana* (164 kuće i 980 stanovnika) ima komšiluke Strožanac i Stupi, *Jesenice* (188 k. i 1304 st.) ima Zeljoviće, Krug, Krilo, Supetar i Orij, *Duće* (20 k. i 200 st.), *Srinjine* (84 k. i 589 st.) ima Drače, Mužuniće, Bečić, Umac i Čvrčić, *Sitno* (111 k. i 816 st.) ima Gornje Sitno, Sirotković, Višak, Jasenovo, Donje Sitno, Gajine i Stupine dvore, *Tugare* (109 k. i 829 st.) ima Čazindolac, Ume, Rašnik, Osić, Zastinje, Naklice i Truši, *Dubrava* (49 k. i 362 st.) ima Gornja i Donja Dubrava i Rašnik, *Gata* (106 k. i 667 st.) ima Varoš, Čoviće, Poselje, Skočibue i Čičlu (prema tome: iz Čičle ili iz Čičala — op. A. J.), *Ostrova* (67 k. i 440 st.) ima Saškorić, Dragičević, Prvenčić, Slidinje, Radevenić, Kovačević, Alfirević i Kratoviće, *Zvečanje* (74 k. i 514 st.) ima Smolonje, Staniće, Gračina, Paukiće, Martić, Brdine, Nugorje i Gornje Selo, *Kostanje* (145 k. i 929 st.) ima Marasoviće, Podstina, Sridasela, Tličinoviće, Šimunoviće, Juričević, Podbilom i Seoce, *Podgrađe* (68 k. i 405 str.) ima Škaričić, Katušić, Bratiće, Bašić, Milavić, Marušić i Jerčić, *Donji Dolac* (151 k. i 1013 st.) ima Okopolja, Osoje, Lutovije, Kotlenice, Trišnjevo, Ročce, Zaradičje, Latkoviće, Desmerić, Šimuniće, Došišević, Braoviće, Gornjani, Gornji Gorjani i Sutiska, *Srijanje* (180 k. i 1477 st.) ima Putišić, Dolove, Nova Sela, Velanjivu, Luku, Nečaj, Bunju, Radoviće, Končuč i Kupris, Gornji Dolac, Selioc, Na'rt, Rudine, Nediljišće, Čeplišno i Dolove, *Trnbusi* (48 k. i 432 st.) ima Polje, Gredu, Podstine, Podvorišće, Kobiljaci, Dubine, Bile Laze, Doli, Kočej-dolac, Zoran-dolac, Jesenje i Kalina, te *Zakušac* (20 k. i 172 st.).

⁵² Rubić I.: *ib.*, str. 181.

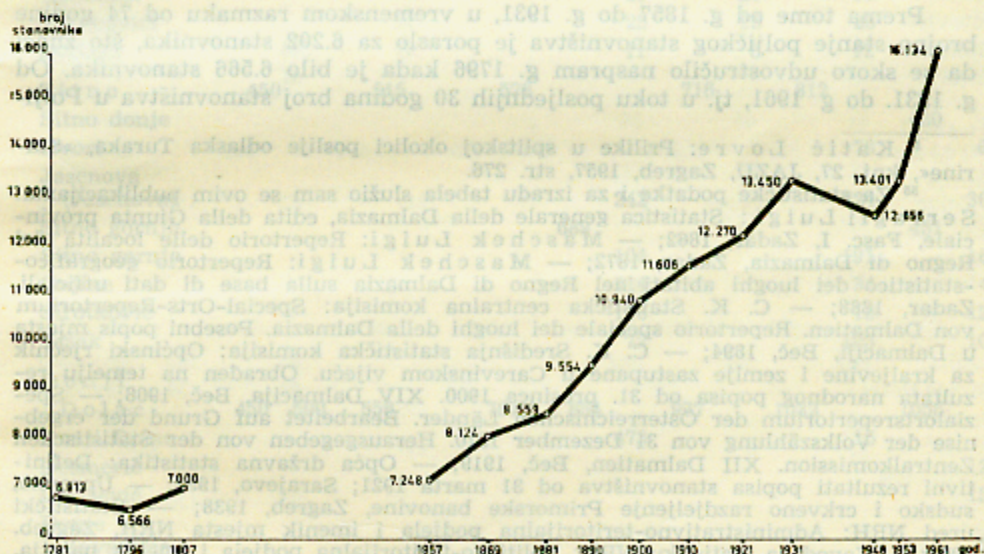
⁵³ Malohodžić S.: Zabilježeno u nekadašnjoj poljičkoj republici. Uspinjača bi skratila put, «Slobodna Dalmacija», Split, br. 5503, od 27. X 1962.

Poljičani su još g. 1907. nastojali da se poljička sela sjedine u jednu općinu. Pitanje se potezalo već i zbog toga što se Poljičani nisu mogli složiti o tome u kojemu naselju da bude općinsko središte. Tek g. 1911. austrijski car je potpisao zakonsku osnovu. Središte nove poljičke općine postalo je Priko kod Omiša. Tada je sagrađeno i nekoliko kuća. Novoj općini priključena su 1. siječnja 1921. iz sklopa općine Sinj naselja Donji Dolac, Gornji Dolac, Srijane i Trnbusi, iz sklopa općine Split naselja Donje Sitno, Gornje Sitno, Jesenice, Podstrana, i Srinjine, a iz sklopa općine Omiš naselja Čičla (Čišla), Dubrava, Duće, Gata, Kostanje, Ostrvica, Podgrade, Seoce, Smolonje, Tugare, Zakućac i Zvečanje.

Priko je danas već postalo omiško predgrađe. Iz Prika vodi cesta preko Zakućca, gdje je podignuta nova velika hidrocentrala. Dolazeći iz Splita cesta se kod Stobreća račva; jedan krak ide za srednja Poljica, a drugi, kao dio jadranske magistrale, za Omiš. Od Gornjeg Sitna vodi put za Ljubac, gdje je planinarski dom.

Poslije drugog svjetskog rata bili su organizirani mjesni narodni odbori, koji su nastojali još u toku rata, i to u Dubravi, Dugiratu, Gatima, Jesenicama, Podgrađu, Podstrani, Donjem Sitnu, Gornjem Sitnu, Srijanima, Srinjinama, Trnbusima, Tugarima i Zvečanju, dok je Zakućac podpadao pod GNO Omiša. Danas su poljička naselja u sklopu općine Omiš i općine Split, koja su pripadala općini Zrnovnica (Podstrana, Srinjine, Donje Sitno i Gornje Sitno). Koncem g. 1962. pokrenuto je pitanje da se općini Split pripoji i Donji Dolac, a zatim je postavljeno pitanje i o budućoj pripadnosti zamosorskih sela.

Prema prethodnim rezultatima popisa stanovništva od g. 1961. u Poljicima je bilo 16.088 stanovnika, i to 12.890 st. u sklopu općine Omiš, a 3.198 u sklopu

Sl. 1. Kretanje broja stanovnika 1781—1961.

Fig. 1. Mouvement de la population 1781—1961.

općine Split. Broj stanovnika u Poljicima je normalno rastao, ali bez većih skokova, osim posljednjih godina. Neposredno poslije drugog svjetskog rata, zbog ratnih događajstina, broj je bio pao. Dovoljno je spomenuti da su Talijani sa četnicima početkom oktobra 1942. popalili sela srednjih Poljica, Gata, Čičlu i druga. Dok je g. 1796 bilo 6566 stanovnika, za prvog kritičnog popisa od g. 1857. bilo je tek 7248. Znači u toku vremena od 61 godine porast je iznosio samo 628 stanovnika. Međutim treba uzeti u obzir da do g. 1857. nije bilo kritičkog popisa u današnjem smislu; to su uvijek bili više-manje procijenjene. Pri ovome može se istaknuti da se nekadanji pojedini komšiluci ne podudaraju s današnjim pripadnoštvom nekom selu. Mijenjao se broj komšiluka pojedinog sela, dok su se župe, kako to veli Katić⁵⁴, dijelile i spajale.

U osvjetu XX stoljeća g. 1900. — prema službenom popisu — bilo je 10.940 stanovnika, što znači da je u vremenskom razdoblju od 43 godine broj poljičkog stanovništva porastao za 2.692 stanovnika; za popisa od g. 1910. bilo je 11.606 stanovnika, a to znači da je u toku od 10 godina stanovništvo poraslo za novih 666 stanovnika; g. 1921. bilo je 12.270 stanovnika, što znači za 21 godinu broj se povećao za 664 stanovnika; g. 1931 bilo je 13.450 st., a to znači u vrijeme od 10 godina povećanje je uslijedilo za 1.180 stanovnika. Unatoč ratnih godina za drugog popisa stanovništva u novoj Jugoslaviji g. 1953. bilo je u Poljicima 13.401 stanovnik što znači samo za 49 žitelja manje nego u g. 1931, da nakon obnove i industrijalizacije naše zemlje za popisa od g. 1961 tj. za samih 8 godina poraste brojno stanje stanovništva na 16.134 ili za 2.733 stanovnika više nego g. 1953. Međutim, za prvog popisa u FNRJ g. 1948, tj. skoro tri godine nakon rata, bilo je u Poljicima 12.656 stanovnika ili 804 stanovnika manje nego g. 1931, a za popisa od g. 1953 bio je 591 stanovnik više nego g. 1948. (Vidi priložene tabele⁵⁵).

Prema tome od g. 1857 do g. 1931, u vremenskom razmaku od 74 godine brojno stanje poljičkog stanovništva je poraslo za 6.202 stanovnika, što znači da se skoro udvostručilo naspram g. 1796 kada je bilo 6.566 stanovnika. Od g. 1931. do g. 1961, tj. u toku posljednjih 30 godina broj stanovništva u Polji-

⁵⁴ Katić Lovre: Prilike u splitskoj okolici poslije odlaska Turaka, »Starine«, knj. 27, JAZU, Zagreb, 1957, str. 276.

⁵⁵ Za statističke podatke i za izradu tabela služio sam se ovim publikacijama: Serragli Luigi: Statistica generale della Dalmazia, edita della Giunta provinciale, Fasc. I, Zadar, 1862; — Maschek Luigi: Repertorio delle località del Regno di Dalmazia, Zadar, 1872; — Maschek Luigi: Repertorio geografico-statistico dei luoghi abitati nel Regno di Dalmazia sulla base di dati ufficiali, Zadar, 1888; — C. K. Statistička centralna komisija: Special-Orts-Repertorium von Dalmatien. Repertorio speciale dei luoghi della Dalmazia. Posebni popis mjesta u Dalmaciji, Beč, 1894; — C. K. Središnja statistička komisija: Općinski rječnik za kraljevine i zemlje zastupane u Carevinskom vijeću. Obraden na temelju rezultata narodnog popisa od 31. prosinca 1900. XIV Dalmacija, Beč, 1908; — Spezialortsrepertorium der Österreichischen Länder. Bearbeitet auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung von 31. Dezember 1910. Herausgegeben von der Statistischen Zentralkommission. XII Dalmatien, Beč, 1919; — Opća državna statistika: Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. marta 1921; Sarajevo, 1932; — Upravno, sudsko i crkveno razdjeljenje Primorske banovine, Zagreb, 1938; — Statistički ured NRH: Administrativno-teritorijalna podjela i imenik mjesta NRH, Zagreb, 1951; — Zavod za statistiku NRH: Političko-teritorijalna podjela i imenik naselja, Zagreb, 1956. (ur. Miljenko Rendulić); — Za starije statističke podatke (procjene) vidi: Pavich A.: ib., str. 29 (87); — Garagnin Gian Luca: Riflessioni, ib., tabela na kraju knjige; — Katić Lovre: Prilike, ib., str. 260—262, 268, 270, 271 i 277.

cima je porastao za daljnjih 2.684 stanovnika, odnosno od prvog kritičkog popisa g. 1857 do g. 1961, u rasponu od 104 godine, broj Poljičana se popeo za 8.886 stanovnika, što je uslovljeno uglavnom prirodnom priraštajem. To se ipak ne može ustvrditi za sva poljička naselja, naročito nakon drugog svjetskog rata, npr. za Dugirat (tvornica karbita i cianamida), Gata, te Zakučac (izgradnja hidroelektrane). Godine 1900 i 1910. Dugirat se ne spominje, dok su Gata (s komšilucima) g. 1900. imala 559 stanovnika (zapravo bez komšiluka 218 stanovnika) i g. 1910. tek 598, tj. porast za 39 stanovnika (zapravo bez komšiluka 227), Zakučac je g. 1900. imao 180 stanovnika (zapravo bez odlomaka 152), a g. 1910 4 stanovnika više, tj. 184 (zapravo 160). Za popisa g. 1931. Dugirat ima već 310 stanovnika, Gata 631 i Zakučac 228. Za popisa g. 1948. Dugirat ima 822 stanovnika (zapravo bez odlomaka 270), Gata sa komšilucima 590 i Zakučac 213. Prigodom drugog popisa u FNRJ g. 1953 Dugirat ima bez odlomaka 461 stanovnika. Gata i komšiluci 576, a Zakučac 206. Međutim, prema prethodnim rezultatima popisa g. 1961. Dugirat sa odlomcima je imao 1.252 stanovnika, Gata i komšiluci 1.137, a Zakučac 1.044 stanovnika.

TABELA I: Statističko kretanje stanovništva poljičkih naselja 1748—1910

Naselja (i zaseoci)	1748	1752	1857	1857	1869	1881	1881	1890	1890	1900	1900	1910	1910
Čičla													
(Čisla)	110		69		73	70		88		98		244	
Čičla (Čisla)							14						151
Prvinčići													93
Domljani									28		27		
Grubišići							20		27		36		
Juranovići							25		25		23		
Perišići							11		8		12		
Sitno	450		515		578			716		812			
Sitno donje												430	
Dvori											78		61
Jasenova (Jesenova)							242			324		369	
Sitno gornje						689						451	
Sitno donje							104			191		181	
Gajine							114			34		43	
Sirotković							116			19		121	
Višak							72			103		106	
Donji													
Dolac	450	500	556		791	854		977		1032		1056	
Donji Dolac							473				15		
Desmerić													126
Dešišević													156
Donje													
Zavadičje													25
Donji													
Gorjani													109
Donji													
Rošci							139		89		69		21

TABELA I

Naselja	1748	1752	1857	1857	1869	1881	1881	1890	1890	1900	1900	1910	1910
Brig							10						
Nasela							92						
Pocrnja							9		35		45		
Doli									76		46		
Mosor									74				
Dubrava	200	346	273		280	304		343		356		393	
Dubrava				107									
Donja Dubrava				166		190					3	247	
Gornja Dubrava						109		120		130		132	
Račnik													14
Na srid sela							5	223		223			
Duće	100		80		179	116		183		354		232	
Duće						151		181		189		215	
Priko						15		2		27		8	
Zagrađe													9
Gata	340	0.400			440	440		487		559		598	
Gata				236		145		217		218		222	
Blato												19	
Pod Konjevaca						14		24		30		29	
Pod Mosorom						13		18		18		35	
Poselje (Podaselje)						87		44		92		89	
Skočibue (Vuković)				170		154		173		190		204	
Strana						16							
Očasić								11		11			
Jesenice	616		748		871	884		1029		1273		1409	
Jesenice						506		305		463		711	
Duboka										11		5	
Pod Ovih						8				33		9	
Suhi Potok								6		15		7	
Supeta												18	
Soline = Bok													
Krilo								4		24		38	
Krug						189		429		400		229	
Malirat										6		39	
Zeljević (Zelović)						181		285		321		283	

TABELA I

Naselja	1748	1752	1857	1857	1869	1881	1881	1890	1890	1900	1900	1910	1910
Kostanje	700	o.700	688		764	769		833		935		812	
				552									
Na Glavici							35						85
Pod Bilom							16		41		53		114
Podslnje (Pod Gredom)							114		199		237		201
Tridaselo													206
Varoš — Donje selo							85		109		128		206
Seoce				136			158		228		229		
Marasovići							74		59		70		
Na Biluje							55						
Na Hušćak							45						
Na Kuku							6		46		49		
Na Ploči							13						
Na Prahovo							17		10		9		
Na Stinam							50		33		36		
Na Vrisovcu							21						
Radovčići							50				61		
Laščak									53		63		
Ostrvica	310	296		334	307			347		379		249	
Milan Dolac							22		24		22		25
Na Glavici							8		11		10		24
Ostrvica							116		126		141		133
Slidinje							50		52		71		67
Prvenčići							64		78		83		
Šaškori							44		56		52		
Juretiće Mirine							3						
Podgrađe	116	134	334		326	316		377		409		458	
Podgrađe							99		102		118		439
Na Glavici							36				16		19
Pod Gredom							92		81		78		
Pod Gracem									194		197		
Pod Gradicom							89						
Podstrana	387		563		634	689		814		990		973	
Podstrana							662		785		896		879
Osmanuša									3				2
Grbovac											8		6
Sirožanac							27		26		62		57
Sveti Martin											2		29
Kopila											3		
Srijane		150			561	541		635		703		774	
Srijane				421			504		57				

TABELA I

Naselja	1748	1752	1857	1857	1869	1881	1881	1890	1890	1900	1900	1010	1910
Dolovi									23		55		36
Končulj													31
Kupris											89		109
Luke									77		59		67
Nečaj									44		59		51
Podradičje													21
Putišić				90					104		108		108
Radostovac													1
Radović — Radovčić									184		173		179
Tionik													20
Vela Njiva							11		83		111		119
Vodnice							26		12		49		30
Bunja									46				
Srijane 26 kuća			406		491	515		551		651		716	
Dračevo (Dračje)							74		68		63		59
Humac									169		193		278
Kod Mosta (Most)							2		3		38		43
Mećice													14
Mužinići							125		147		150		86
Nugal									22		16		20
Ograda									7				10
Trčić	261						113		100		127		204
Vilar Voda													4
Becić									35		59		
Jumač							201						
Trnbusi			301		367	378		437		488		494	
Trnbusi							227						89
Bile Laze							29		34		77		56
Dubine							6		43		25		18
Gornji Doli													44
Jasenje													23
Kalina									53		83		49
Kobiljaci							11		7		12		14
Pod Ovišnicom													21
Podstine							28		155		125		12
Podvarište							22				51		41
Nedelišće													57
Zaranj Dolac													56
Za Umcom													44
Doli							13		77		47		
Polje							32		4		68		
Greda							10		44				

TABELA I

Naselja	1748	1752	1857	1857	1869	1881	1881	1890	1890	1900	1900	1010	1910
Tugare	400	400			551	617		716		826		815	
Tugare				2			2						2
Čazin Dolac				72			114		120		145		146
Humac (Hume)				104			95		122		135		137
Naklice				65			128		142		163		178
Račnik (Orebić)				54			61		120		141		127
Truše				50			56		55		83		83
Zastinje				55			59		67		73		64
Osič (Osje)				87			71		90		86		73
Zakučac			113		132	144		156		180		184	
Zakučac							134		141		132		160
Lisičina							10		10		15		13
Priko									5		12		11
Zvečanje				273	398	401		441	495			379	
Brdine							79		94		103		100
Gornje selo							62		78		91		99
Gračina							92		62		70		109
Nugorje							53		52		69		71
Smolonje				87			115		155		166		
Seoce													271
Smolonje													164

TABELA II: STATISTIČKO KRETANJE STANOVNIŠTVA POLJICKOG NASELJA 1948-1961

Mjesni Nar. odbor	1948			1953			1961	
	Selo St. -naselje	St.	Sastavni dio	St.	Naselja	St.		Naselja
Dubrava	425 Dubrava Račnik	402 23			Cisla (Cičla)	201		273
							Juranovići	47
							Perišići	49
							Slidine	103
							Šaškori	92
Dugirat	622 Duće Priko Zagrađe Dugirat Dugirat- naseobina Malirat Orh	150 48 13 270 41 91 98			Donji Dolac	953		1091
							Delšević	479
							Putišić	167
							Rošća	190
							Smajići	117
					Dubrava	405		419
							Donje selo	142
							Dubrava	263
Gata	500 Gata	500	Podgata- Kuvačić	178	Duće	253		263
			Podmosor	56			Duće	221
			Podsclje	93			Glavica	20
			Podkumovača	47			Golubinka	12
			Skočibue	206				

1 9 4 8				1 9 5 3				1961	
Mjesni Nar. odbor	St.	Sela i zaseoci	St.	Sastavni dio	St.	Naselja	St.	Naselja	St.
Trnbusi	487	Trnbusi	45			Podgrade	519		
		Bile Laze	72				Jerčići	167	
		Gornji Dol	40				Katušići	94	
		Jasenje	24				Marušići	85	
		Kalina	59				Milavići	47	
		Kobiljaci	17				Skarićići	126	
		Podstine	99						
		Podvardište	58			Seoca	257		276
		Zavanj Dolac	56						
		Dubine	17			Smolonje	168		161
Tugare	939	Tugare	939	Cazindolac	143				
				Hume	169				
				Naklice - Dočina	202	Srijane	763		1276
				Orebić	64			Dolovi	46
				Račnik	79			Končul	112
				Truše	117			Luke	91
				Zastinje	68			Nečaj	55
				Osić	97			Radovići	252
								Vela Njiva	147
								Zidina	60
Zakućac (u NO Omiš)	218	Zakućac	213			Trnbusi	461		496
		Lisičina	5						
Zvečanje	1133	Zvečanje	402	Brdine	115				
				Gornje selo	70			Bile Laze	90
				Gračina	43			Cerčići	30
				Nugorje	117			Greda	23
				Stanići	57			Jasenje	20
								Kobiljaci	15
				Čišla (Čičla)	171			Lasići	24
				Prvinčići	113			Podvorani	9
				Ostrovica	155			Radići	44
				Milin Dolac	27			Tomčići	45
				Na Glavići	9			Vrankovići	70
				Slidinje	78			Zavala	43
				Smolonje	178			Zeljčkovići	46
Srinjine	858	Humac	256			Tugare	579		575
		Srijane	325	Bečići	80			Cazin Dolac	148
				Dračje	101			Dočine	55
				Mužinići	120			Orebić	58
				Ograde	15			Osić	70
								Račnik	76
				Tvrčić	277			Truše	126
						Zastinje	46		

1 9 5 3				1961	1 9 5 3				1961	
Naselja	St.	Naselja	St.		Naselja	St.	Naselja	St.		
Zakućac	206	Mandići	56	1044	Donje Sitno	501	Jasenovo	315	470	
		Perice	30				Dvori	24		
		Vulići	120				Dračevca	16		
Zvečanje	408			337	Gornje Sitno	368	Visak	148	400	
		Badanj	17					Sitno - Gajine		206
		Brdine	84				Sirotković	162		
		Gornje selo	60			Srinjine	944			1074
		Juras	31					Srinjine	248	
		Kovačević	27					Most	232	
		Martići	39					Mužinići	103	
		Stagne - Kružčevići	93					Tvrčići	292	
Stanići	57					Vela Voda	69			
Podstrana	1184	Podstrana	549	1301						
		Stražanac	136							
		Sv. Martin	273							
		Grijevac	206							

TABELA III: STANOVNIŠTVO POLJICA 1796-1961

	1781	1796	1857	1900	1910	1921	1931	1953	1961							
Stanovnika	Stanovnika	Porodica	Stanovnici		Stanovnici	Stanovnici	Stanovnici	Stanovnici	Stanovnici							
			Prisutni	Nepri-sutni	Muški	Ženski	Stanovnici	Stanovnici	Stanovnici							
					skupa	Kuća	Muški	Ženski	Stanovnici							
					skupa		skupa		skupa							
Poljica	8.813	6.566	2.159	7.248	76	3.609	3.340	10.940	3.233	5.706	5.820	11.606	12.270	13.450	18.401	16.134
Pod opć. Split			2.232	19	1.927	1.808	3.735	637								
Pod opć. Sinj			1.908	26	1.427	1.238	2.725	1.447								
Pod opć. Omiš			3.108	31	2.255	2.234	4.489	1.149						10.424	12.899	
Pod opć. Žrnovnica														2.977	3.243	

HABITATUS ET MOUVEMENT DE LA POPULATION A POLJICE

Andro Jutronić

D'après leur position, nous pouvons diviser les habitats de Poljice en trois parties: habitats derrière la mer, habitats centrale et sur le littoral. Ils sont situés entre l'estuaire de la rivière Zravnica et l'estuaire de la rivière Cetina et la montagne Mosor au sud de Split. Leur surface s'étend sur 248,4 km², mais les frontières se sont modifiées au cours de l'histoire. Jusqu'en 1807, un statut accordait l'autonomie aux habitats de Poljice. On a trouvé des restes préhistoriques de l'ère du bronze et du fer ainsi que de nombreux tumulus, ce qui indique que Poljica étaient déjà habités à cette époque. On trouve également des restes romains à cette époque. On trouve également des restes romains à Gornji Doci, près de Jesenica (Nareste), et près de Podstrane (Pituntium); de la monnaie grecque et romaine a été trouvée près de Mutogras. On mentionne en l'an 839 le château du duc croate Mslav, près de Saint Martin, en 1074, l'église et l'habitat de Priko, et en 1080, le monastère (auparavant et église) près de Supetar. Les documents de cette époque mentionnent les habitats de Srinjina, Tugara, Naklice et Jesenice, et probablement aussi Strožanac, Jesenovo, Malcin et Racnik, et plus tard, d'autres habitats (Gata, Osic et autres). En raison du manque de sécurité la population quitte les habitats du littoral aux XIIe et XIIIe siècles; ce n'est que dans la deuxième moitié du XIXe siècle; qu'elle revient s'installer près de la mer.

Les habitats sont de types dispersés (katun — habitation estivale des pasteurs) dans la commune de Split (autrefois Zrnovnica) et Omiš. Les villages sont: Čičla ou Čisla, Donji Dolac, Dubrava, Duće, Dugrat, Gata, Gornji Dolac, Humac, Jesenice, Naklice, Ostrvica, Podgrade, Seoca, Smolonje, Srijanje, Trnbusi, Tugare, Zakucac, Zvečanje, Donje Sitno, Gornje Sitno, Srinjine et Podstrana.

Pendant longtemps la population était divisée en nobles et plébéiens. Selon la légende, les nobles les plus anciens sont Didic, descendants du duc croate Miroslav et les plus jeunes, immigrés aux XIIIe ou XIVe siècles sont Ugričić. A l'invasion des Turcs, la population de Poljica s'enfuit en général vers Split, Omiš et l'île de Brač, notamment au XIVe siècle, mais individuellement plus tard également. D'après les estimations d'auteurs anciens, Poljica comptait en 1781, 6.813; en 1796, 6.566; en 1807, environ 7.000 habitants. Depuis le recensement critique de 1857, nous pouvons suivre le mouvement statistique des habitants sur la base de recensements officiels. Ainsi par exemple, en 1857 la population était de 7.248 habitants, en 1900, de 10.940; en 1910, de 11.606; en 1921, de 12.270; en 1931, de 13.450; la population augmente d'une façon constante, bien que cet accroissement n'ait été ni important, ni rapide. En raison des événements de la guerre, immédiatement après la Deuxième Guerre mondiale, la statistique de 1948 indique un rabaissement de la population à 12.656 habitants, cinq ans plus tard, (en 1953) il y avait déjà 13.401 habitants, c'est à dire 745 de plus qu'en 1948, mais 49 de moins qu'en 1931. A l'occasion du dernier recensement (résultats préliminaires) de 1961, à la suite du plus grand développement de l'industrie, le nombre des habitants a atteint 16 134, soit 2.733 de plus qu'en 1953. Donc, entre 1857 et 1931 l'accroissement de la population a été de 6.202 habitants, et jusqu'en 1961 encore de 2.684; il en résulte qu'en 104 ans, la population s'est accrue de 8.884 habitants.